
Fragments de dietari

per Enric Sòria

1-IX-92

Les descripcions infal·liblement seductores d'*El Danubio* de Claudio Magris em fan desconfiar del llibre i de l'autor, com a escriptor, justament, de llibres de viatges (encara que la mancança que s'hi percep li entrebancaria també escriure novel·les, o el que usualment s'ha entès com a novel·les). És cert que cada paisatge n'inclou d'incomptables a dins, tants com mirades i moments. I això n'és un incentiu: veure com els veuen escriptors diferents en temps diferents. El paisatge també és un indicatiu. La mirada de Magris els magnifica i oculta quasi sempre d'una manera peculiar, que potser seria útil en relats breus o assajos enginyosos, i que es queda molt curta davant la vastedat de pretensions d'aquest vademècum itinerant. Aquest reportatge-riu veu, només, el que vol veure. ¿Com es poden elogiar, per exemple, els carrerons adormits i teològics de Lauingen, ciutat, a hores d'ara, bavaresament impersonal, migpartida, plaça major i tot, per una carretera despietada? O descriure Ratisbona com una ciutat entotsolada en el propi passat, reflex de reflexos de cròniques, plàcidament reclosa en la llum del crepuscle; Ratisbona justament, que en tot cas parasita el seu passat alhora que l'emmascara o, més exactament, el transvesteix de la manera més actualitzada: il·lustració perfecta del que es podria entendre, en el ram comercial, per postmodernitat. Ratisbona podria servir així, molt apropiadament, d'emblema de l'engany que mou el llibre de Magris: una mixtificació grata als turistes cultes. Com Linz, com la mateixa Viena, fins i tot. Magris no ha vist (no ens la diu, almenys) la curiosa barreja de catedrals i Herties, de kitsch heràldic i aparadors atapeïts, combinació certament bigarrada que ho enclou tot, la història, la falla i el paisatge, per fer-ne

un escenari. I que, com els telons dels escenaris, només vista de lluny pot suscitar la il·lusió del real. Il·lusió que, al capdavall, ningú no pretén ja, en el fons, de suscitar-hi. El joc és un altre. Aquest escenari és l'adient per a un mercat: apte per a postals, accessible, còmode, capaç d'enlluernar fugaçment, i d'acomplir, amb rètols i estendards, l'avidesa de símbols pintorescos, talismans contra el tedi de les classes mitjanes amb els dies de lleure ben comptats i pagats. Un mercat més aviat de mal gust, però viu. Aquesta vida actual, amiga de disfresses i contrastos banals, múltiple i momentània, que té la seua peculiar calidesa, no apareix en el llibre de Magris (la seua bibliografia sembla no informar-lo d'això), com no hi ha *skin-heads* al voltant de les esglésies, ni ramats d'autocars poblant les places, ni joves amb camisetes horribles i tanmateix gracioses, ni Biergartens, ni amabilitats inesperades, ni decepcions, ni pèrdues, ni maletes pesants, ni camins desviats, ni enormes autopistes, ni cruïlles dubtoses, ni atzars, ni autèntica sorpresa, ni viatge, doncs, pròpiament dit. Si hem de creure Magris, al llarg del Danubi no hi ha una sola tanca de publicitat.

Magris és un lector atent i un hàbil redactor de períodes no sempre gratuïts. És intel·ligent i bonhomíós. En el seu llibre abunden les apreciacions fines i les idees amables. És fàcil assentir amb aquest escriptor llibresc, humanista i tolerant. Però un viatger, més que saber llegir, ha de saber mirar. Magris hauria estat un excel·lent cultivador d'un subgènere històric que ja quasi no es practica, per desgràcia: l'anecdolari intencionat. Els comentaris que dedica a la política imperial austríaca o a l'antiga convivència de pobles al Banat, esguitats d'incisos i contalles de vella, són magnífics. Per contra, quan s'interna en un paisatge d'on desconeix la bibliografia, o en té referències massa imprecises (Bulgària, la costa romana, l'Orient d'Europa), el seu llibre vacil·la i finalment naufraga en la vaguetat i la retòrica. Sense literatura prèvia, Magris no sap mirar. No entén què veu, i els intents que fa per expressar-ho són patètics. N'atribueix la nebulositat, de manera ampul·losament absurda, a no sé quina imprecisió inherent a les imatges, quan és obvi que està en l'equivocada graduació de les seues ulleres. A l'Orient, Magris és, més que mai, un turista estufat. Amb tot, aquesta progressiva inconcreció és també un símbol. El Danubi, més encara que un llibre de viatges, vol ser una vasta àl·legoria de la vida, com un viatge iniciàtic que avança lentament cap a la incertesa, cap al desdibuixament, cap a la mort. Magris ens recorda que la meta és l'oblit també per als grans rius.

A penes hi ha en tot el seu llibre un bon apunt agafat al viu del present que haja estat paït a fons i expressat amb força suggestiva. Potser per això fa la impressió que el món de Magris és essencialment feliç. Les vinyetes danubianes que formen el volum són encantadors ecos verbals de l'art de Canaletto, fals i suauament exquisit. El conjunt, però, té unes altres pretensions, no del tot reeixides. L'informa la mateixa substància de què estan fetes la Ítaca d'Homer i la Biblioteca de Borges (o potser una Ítaca que fóra aquella biblioteca). El món de la imaginació és tan respectable com el dels sentits, i potser a la llarga es confonen: en el desig, en l'esperança, en la voluntat, en certes maneres de la follia i, també, alterant-ne el pols, de la saviesa. Però l'escriptor, ací, ha de ser rigorós. Un bon viatger

anota i desxifra els somnis, no els basteix.

El que Centreuropa té de mite trobarà ací una poderosa peça de convicció: il·lustrada, amable i enormement fal·laç. Magris aparta del relat tots els indicis que la realitat oposa a les seues primoroses, i quan cal vigoroses, estilitzacions. Així, amaga claus importants per desxifrar un món viu que mereix ser entès. El seu valor com a document —com a veritable llibre de viatges— és nul, i com a poema és dubtós. No ens descriu un món que pugua ser copsat ni sap crear un símbol que pugua enriquir els nostres somnis. A mitjan camí de tots els passos, fabrica una entelèquia amb nom de riu.

3-IX-92

Possibilitat de classificar els escriptors entre els que haurien d'escriure també en una illa deserta i els que no. Distinció útil. Els papers dels segons molt rarament mereixen una lectura atenta: escriuen només per ser llegits. Ens estalviaríem molt de temps si ho sabem de bestreta, això.

També hi ha els qui escrivim malgrat que sentim que aquesta activitat és un vici, un hàbit en el fons repel·lent, potser nociu, del qual seria una sort desprendre's. Però aquest component no classifica: dins d'aquells que procuren defugir o almenys atenuar el vici, també es pot distingir entre els que encara haurien de procurar-ho en una illa deserta i els que ja no.

5-IX-92

Té molta raó Jünger quan diu que la virtut d'un diari és que penja petits llums dins la fosca del passat; altrament, el passat es fa opac molt de pressa. Això, ho he certificat sovint a compte propi. Cada dia porta canvis, no solament anecdòtics. També fluctuen les creences, els interessos i les seguretats: un procés en zig-zag que no sabem on mena i crema les etapes que recorre. Oblidem molt, ho oblidem quasi tot. Fins i tot el que hi ha de decisiu en la pròpia biografia es dilueix, s'emascara, es transforma en sediment anònim. Una ínfima part es guarda en la memòria o es condensa en obres i perdura. I fins aquest bocí, a la llarga, esdevé indesxifrabable. Anem perdent les claus de nosaltres mateixos. A fi de comptes, ens movem en el buit, no hi ha cap altra manera.

Un diari no ho aboleix això. Però, com a vestigi, té qualitats més poderoses, més il·luminadores, que qualsevol altre document —potser amb l'excepció d'algunes cartes i certs plans de treball— que ens puguem llegir a nosaltres mateixos. Un diari és un repertori de mapes per resseguir els camins que hem oblidat perquè ens han fet mentre els feïem.

Cadascú és el millor historiador del seu diari. El coneixement que n'extraïem reactiva la pròpia tradició, la fa tornar matèria viva i útil. La virtut de la llum és donar fondària a la mirada.

20-X-92

Weltanschauung: Hi ha qui, si per cas entropessa amb la Xina, es posa a buscar-hi catalans.

F. és un erudit voluntàriament obscur. Algun rancor li rosega el caràcter. Odia, o bé menysprea, tots els escriptors vius perquè estan vius i encara no poden ser pastura de la seua erudició. Si F. no fóra un ser humà podria fer riure en comptes de fer pena. S'ha guanyat un taüt de cristall transportable des d'on pren nota de tot i de vegades escup un verí tan fred i dens que sembla d'altre món i que no s'adhereix en les preteses víctimes. Aquesta ineficàcia li acidula més encara el caràcter.

F. oblida que, a la fi, les seues notetes minucioses i exsangües també seran escorcollades.

7-XI-92

Instantànies:

E. és tan saberut que ja no en vol saber res més. Ha decretat que tot allò que no sap simplement no existeix i no veu cap necessitat que vinga a l'existència. I com que tot el real és racional, el que no entén és tan inexistent com el que no sap. E. treballa en una oficina i compleix amb discreció estudiada els requisits de la ciutadania. Però a dins del seu cervell hi ha un imperi ordenat que regeix un dèspota metòdic. Una perfecta adequació.

Incompatibilitat: S'ha esforçat tota la vida a no fer res, amb una diligència extraordinària. I ens enveja, a mort, a aquells que reconeixem a contracor que no hi ha res a fer o que, almenys, no tenim res a fer.

No ens hem merescut tan costós do.

El Poeta ens convoca a salvar la pàtria cada volta que vol escriure uns versos més sonors.

Hipostasien la pròpia vanitat i en diuen pàtria. Més endavant conjuren i amenacen.

També hi ha versos criminals. Però això no es resoldrà mai cremant-ne els llibres.

E. pot tolerar, de fet tolera, una injúria a la cara. Però no consentirà mai que hi manque aquest pronom.

La colla de seguidors d'A. xifren el seu orgull en repetir, amb fidel exactitud, les paraules del mestre. Així, del que van ser ironies en fan consignes. L'esperit no

admet reproduccions.

A. sí que ho sap, això. Però encara més que dels seus deixebles, té por de quedar sol.

20-III-93

Viatge a Ripoll. Avui, a plena llum, el pòrtic esculpit del famós monestir no em colpeix com la primera volta. Molt deteriorat, veritablement. Contemple les escenes amb afecte. Una imatge del món. El claustre és reposat, cenyit i amable. I la restauració dinovesca dóna a l'església una solemnitat elegant que no desplaça. Mirem la llosa de Wifredus. M'hauria agradat que es conservara, restaurat o inventat, o com fóra, l'escriptori monàstic i que deixaren visitar-lo. No m'importaria, fins i tot, que hi posaren una mica de kitsch gregorià, per enllaminir els visitants. Veure el territori on aquells col·legues passaven fred i son entre els papers, traduint, copiant, glossant a la glòria de *Deo, Optimo, Maximo*. És una de les estampes més estimables de Catalunya. El llatí lapidari dels poemes, les crestomaties, les cartes demanant llibres, el *quadrivium*. Un llum petit i apartat en el bosc prepirinenc.

Fora, l'estruend de la plaça ho ompli tot. Fan obres que probablement facilitaran la descàrrega de les cobejades masses de turistes.

30-III-93

Assistesc al soterrar de Vicent Andrés Estellés. Molta gent, més discreta que en el cas del de Fuster. Josep Guia ens fa firmar un paper ¿de control, de fe d'assistència? a l'Ajuntament de Burjassot. Una manera de passar llista. Estupideses. Conjecture que Guia és un home que es mou a base de símbols i de gestos. Es tracta, llavors, d'un arcaisme. Faig com fan. Un soterrar és, al cap i a la fi, una cerimònia. El públic aplaudeix al pas del fèretre. Em produeix una fluixa sensació de malestar, de coses que no lliguen. Acompanyem el mort xerrant en veu baixa. Procurant, almenys, mantenir com es puga les formes d'un ritual antic i apropiadíssim. Eduard Verger es pregunta si s'hauran recordat de posar-li les ulles. En els versos d'Estellés hi ha una pila d'instruccions funeràries, com en els de quasi tots. En tot cas, ell les fa molt explícites. És un tema massa vast, i espinós, per al sarcasme. Ningú no en fa gaire cas, a l'última hora. El fill del forner, que feia versos, diuen unes senyores al pas del seguici. Ell ja ho havia previst. Vicent Berenguer em comenta que, al contrari que en el soterrar de Fuster, ací hi ha més dones que homes. Ho dubte, en termes absoluts. Però és cert que en aquest hi ha més dones que en aquell. A Estellés, li hauria agradat el detall, i el comentari. Hi ha també molts —moltes— alumnes dels instituts dels voltants. Lectura obligatòria. Estellés ha arribat finalment a la celebritat. La calor que va fent ens despulla

a tots una mica, dins d'un ordre. Hi ha joves esveltes i boniques que els ulls golosos del poeta ja no podran gaudir. Versos inescrivibles. Potser elles també ho saben, i se'n dolen.

Eduard i jo anem parlant del cadàver, fosfòric, de Francisco de la Torre, que sura inauditament pels rius estellesians. Del classicisme irredempt que cova aquest gran i profús poeta. Un classicisme que sura, fosfòricament potser, per l'exabrupte expressionista del seu món. Abans de tornar a València prenem una cervesa en un bar fosc de la localitat. Ens llancem l'un a l'altre tirades de versos d'Estellés que encara ens sobten, que guarden la inexplicabilitat del seu talent. Li diem adéu així. Després paguem i eixim.

ENRIC SÒRIA